

MODERN APPROACHES IN GENDER EQUALITY POLICY: SYNTHESIS OF EASTERN AND WESTERN THEORIES

Munajat Bositovna Gafurova

Independent Researcher

Namangan State Pedagogical Institute

E-mail: munajatgafurova@gmail.uz

Namangan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Gender equality, Eastern philosophy, Western theories, feminism, globalization, gender policy.

Received: 08.08.25

Accepted: 09.08.25

Published: 10.08.25

Abstract: This article analyzes modern approaches in gender equality policy, focusing on the synthesis of Eastern and Western theories. The philosophical, social, and political aspects of gender equality are examined. The impact of modern gender equality policy on society is evaluated. The article highlights various approaches to achieving gender equality, revealing the relevance of this issue in the context of globalization and the information society.

GENDER TENGLIGI SIYOSATIDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: SHARQ VA G'ARB NAZARIYALARINING UYG'UNLIGI

Munajat Bositovna Gafurova

Mustaqil tadqiqotchisi

Namangan davlat pedagogika instituti

E-mail: munajatgafurova@gmail.uz

Namangan, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Gender tengligi, Sharq falsafasi, G'arb nazariyalari, feminizm, globallashuv, gender siyosati.

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender tengligi siyosatidagi zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi, unda Sharq va G'arb nazariyalarining uyg'unligiga e'tibor qaratiladi. Gender tengligining falsafiy, ijtimoiy va siyosiy jihatlarini ko'rib chiqiladi. Zamonaviy gender tengligi siyosatining jamiyat hayotiga ta'siri baholanadi. Maqola gender tengligiga erishishning turli xil yondashuvlarini yoritib, globallashuv va axborot jamiyati sharoitida

ushbu masalaning qanday dolzarb ekanligini
ochib beradi.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКЕ: СИНТЕЗ ВОСТОЧНЫХ И ЗАПАДНЫХ ТЕОРИЙ

Муножат Боситовна Гафурова

Наманганский государственный педагогический институт

Независимый исследователь

E-mail: munojatqafurova@gmail.uz

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Гендерное равенство, восточная философия, западные теории, феминизм, глобализация, гендерная политика.

Аннотация: В данной статье анализируются современные подходы в гендерной политике с акцентом на синтез восточных и западных теорий. Рассматриваются философские, социальные и политические аспекты гендерного равенства. Оценивается влияние современной гендерной политики на жизнь общества. Статья освещает различные подходы к достижению гендерного равенства, раскрывая актуальность данного вопроса в условиях глобализации и информационного общества.

Kirish

Gender tengligi XXI asrning eng dolzarb ijtimoiy-siyosiy masalalaridan biri hisoblanadi. Dunyo hamjamiyati gender tengsizlikning salbiy oqibatlarini bartaraf etishga qaratilgan turli xil siyosatlar va dasturlarni ishlab chiqmoqda. Gender tengligi nafaqat inson huquqlari masalasi, balki barqaror rivojlanish, iqtisodiy o'sish va ijtimoiy adolatni ta'minlashning muhim omili hamdir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) Barqaror Rivojlanish Maqsadlari doirasida gender tengligini ta'minlashni o'zining ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilagan. Dunyo hamjamiyati gender tengligini ta'minlashga qaratilgan turli xil siyosatlar va dasturlarni ishlab chiqmoqda. Biroq, gender tengligiga erishishda universal yondashuv mavjud emas, chunki har bir jamiyatning o'ziga xos madaniy, tarixiy va falsafiy xususiyatlari mavjud. Shu nuqtai nazardan, Sharq falsafasi va G'arb nazariyalarining uyg'unligi gender tengligi siyosatida yangi yondashuvlarni yaratishga imkon beradi.

Sharq falsafasi, xususan, Konfutsianlik, Daosizm va Buddizm, gender rollariga o'ziga xos nuqtai nazardan yondashadi. Ushbu falsafiy ta'limotlar muvozanat, uyg'unlik, o'zaro bog'liqlik va o'zaro hurmatni ta'kidlaydi. G'arb nazariyalari, jumladan feminizm, gender tadqiqotlari va tenglik nazariyalari, gender tengligiga erishish uchun huquqiy, siyosiy va ijtimoiy mexanizmlarni taklif

etadi. Ushbu maqola Sharq falsafasi va G'arb nazariyalarining uyg'unligini o'rganish orqali gender tengligi siyosatida yangi yo'nalishlarni aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. XX asrning so'nggi choragida gender tengligi masalasi faqat ayollarning huquqiy tengligi bilan chegaralanmay, global ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarning muhim jihatida sifatida qaralgan. Ayollarning jamiyatdagi o'rni, ularning iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy imkoniyatlari keng tadqiq qilingan. Tadqiqotchi Martha Nussbaum gender tengligini faqat huquqiy tenglik bilan cheklamasdan, insonning individual qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlari kontekstida ko'radi. Uning "Qobiliyatlar yondashuvi" gender tengligiga yangicha nuqtai nazardan yondashishni ta'minlaydi. Nussbaum ta'kidlaydiki, haqiqiy gender tengligi ayollarning ta'lim olish, sog'liqni saqlash xizmatlari, siyosiy ishtirokchilik, iqtisodiy faoliyat va shaxsiy erkinlik sohalarida teng imkoniyatlarini o'z ichiga olishi kerak. U "ayollarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy muhit yaratish zarur" deya ta'kidlaydi. Judith Butler esa gender va jinsiyatni ijtimoiy va madaniy jihatdan shakllangan konstruktsiya sifatida tahlil qildi. Uning "Gender nizomi" nazariyasiga ko'ra, gender dinamik va o'zgaruvchan tushuncha hisoblanadi. Butler gender identifikatsiyasining ijtimoiy normalar orqali shakllanganligini, gender rol va stereotiplar o'zgarishi mumkinligini hamda jinsiyat individual tanlov va ijtimoiy kontekst natijasida shakllanishini ta'kidlaydi. Uning nazariyasi gender stereotiplarini buzish va gender identifikatsiyasining chegaralarini kengaytirish zaruriyatini ilgari surdi. Amartya Sen ham gender tengligi masalasiga o'ziga xos yondashgan. U gender tengligini iqtisodiy rivojlanish va insonning umumiy erkinligi kontekstida o'rganadi. Sen o'z tadqiqotlarida ayollarning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy hayotdagi rolini o'rganishga alohida e'tibor qaratadi. U gender tengsizligining asosiy omillarini, xususan, ayollarning ta'lim olish imkoniyatlaridagi cheklanishlar, iqtisodiy faoliyatdagi qatnashish darajasining pastligi hamda siyosiy qarorlar qabul qilishdagi cheklangan roli bilan bog'laydi. Shu sababli, olim gender tengsizligini jamiyatning butun rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi asosiy omil sifatida baholaydi. Bell hooks esa gender tengligini interseksional nuqtai nazardan o'rganadi. Uning yondashuvi ayollarning turli ijtimoiy kontekstdagi muammolarini kompleks tahlil qilish imkonini beradi. hooks interseksional yondashuvning asosiy tamoyillarini, ya'ni irq, ijtimoiy sinf va gender o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqilishini, ayollarning turli ijtimoiy guruhlarining o'ziga xos muammolari tahlil qilinishini hamda gender tengligining faqat ayollar emas, balki barcha ezilgan guruhlarining erkinligi kontekstida ko'rilishini aniqlab berdi. Shunday qilib, Bell Hooksning interseksional yondashuvi gender tengligini tushunish va unga erishish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Nihoyat, Chandra Talpade Mohanty gender tengligini global kontekstda tahlil qiladi. Uning konsepsiyasi G'arb feministik nazariyalarining chegaralanganligini ochib berishga qaratilgan. Mohanty feministik yondashuvning G'arb feministik nazariyalarining universal emasligini

ko'rsatishni, Global Janubdagi ayollarning o'ziga xos kontekstini e'tiborga olishni hamda "Uchinchi dunyo ayollari"ning ijtimoiy-madaniy xususiyatlarini o'rganishni asosiy jihatlari sifatida aniqladi. Shuningdek, gender tengligini faqat huquqiy yoki siyosiy masala sifatida emas, balki ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy omillarning o'zaro ta'siri natijasi sifatida tushunish muhimligini ta'kidladim. Bu tushuncha gender tengligiga erishish uchun kompleks va ko'p qirrali yondashuv zarurligini anglatadi.

Ushbu olimlarning tadqiqotlari gender tengligi masalasiga ko'p qirrali yondashuvni namoyon etadi. Ularning ishlari gender tengligini inson huquqlari, ijtimoiy adolat, qobiliyatlarni rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlar va ma'naviy erkinlik kabi muhim kontekstlarda tahlil qiladi. Bu yondashuvlar gender tengligiga erishishning turli xil strategiyalarini taklif etadi

Muhokama. Ushbu adabiyotlar tahlili gender tengligi masalasiga bag'ishlangan turli xil nazariy va metodologik yondashuvlarni ochib berdi. Martha Nussbaumning qobiliyatlar yondashuvi, Judith Butlarning gender konstruktivizmi, Amartya Senning iqtisodiy erkinlik konsepsiyasi, bell hooksning interseksional yondashuvi va Chandra Talpade Mohantining postkolonial feministik nuqtai nafari gender tengligini tushunish va unga erishish uchun xilma-xil yo'llarni taqdim etadi. Ushbu yondashuvlarning har biri gender tengsizligining turli jihatlarni yoritadi va uni hal qilish uchun o'ziga xos strategiyalarni taklif etadi. Gender tengligi masalasi global miqyosda dolzarb bo'lishiga qaramay, uning ko'rinishlari va yechimlari Sharq va G'arb madaniy, ijtimoiy va tarixiy kontekstlarida sezilarli darajada farq qiladi. G'arbda gender tengligi ko'proq individual huquqlar, siyosiy vakolat va iqtisodiy imkoniyatlarga qaratilgan bo'lsa, Sharqda bu masala oilaviy munosabatlar, an'analar va diniy e'tiqodlar bilan chambarchas bog'liqdir. Bizningcha gender tengligi nazariyasidan amaliy yechimlarga o'tish muhim. Gender tengsizligining sabablarini tushunish yaxshi, lekin bu bilimlarni amaliy loyihalar va dasturlarga aylantirish kerak. Ta'limni rivojlantirish, iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, zo'ravonlikka qarshi kurashish va siyosiy vakolatni oshirish kabi sohalarida aniq maqsadlarga erishish uchun harakat qilish kerak.

Xususan, Nussbaumning qobiliyatlar yondashuvi insonning asosiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Bu yondashuv gender tengligini ta'minlash uchun nafaqat huquqiy va siyosiy islohotlar, balki ta'lim, sog'liqni saqlash va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish zarurligini ta'kidlaydi. Butlarning gender konstruktivizmi esa genderning ijtimoiy va madaniy jihatdan yaratilganligini ko'rsatib, gender stereotiplari va diskriminatsiyaga qarshi kurashish uchun muhim nazariy asos yaratadi. Senning iqtisodiy erkinlik konsepsiyasi ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash orqali gender tengsizligini kamaytirish mumkinligini ko'rsatadi. Sharq mamlakatlarida gender tengligi masalasi ko'proq oilaviy an'analar, diniy e'tiqodlar va ijtimoiy normalar bilan bog'liq. Ayollarning roli ko'pincha

oila va jamiyat oldidagi mas'uliyat bilan belgilanadi. Gender tengsizligi erta nikohlar, ta'lim olish imkoniyatlarining cheklanganligi, zo'ravonlik va iqtisodiy mustaqillikning pastligi kabi muammolarda namoyon bo'ladi. Yechimlar sifatida ta'limni rivojlantirish, qonunchilikni takomillashtirish va madaniy o'zgarishlarni rag'batlantirishga qaratilgan. Biroq, bu jarayon an'analarga hurmat bilan yondashishni va mahalliy kontekstni hisobga olishni talab etadi.

Hooksning interseksional yondashuvi esa gender tengsizligini irq, sinf va boshqa ijtimoiy omillar bilan bog'liq holda tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi. Mohantining postkolonial feministik nuqtai nazar G'arb feministik nazariyalarining universal emasligini ko'rsatib, global Janubdagi ayollarning o'ziga xos tajribalarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Shu bilan birga, gender tengligiga erishishda hali ham ko'plab muammolar mavjud. Ko'plab mamlakatlarda ayollar siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotda teng huquqlarga ega emaslar. Gender stereotiplari, diskriminatsiya va zo'ravonlik ayollarning o'z qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qiladi. Bundan tashqari, gender tengsizligi global muammo bo'lib, turli mamlakatlarda o'ziga xos ko'rinishlarga ega. G'arb feministik nazariyalari har doim ham global Janubdagi ayollarning tajribasini to'liq aks ettirmaydi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun kompleks va ko'p qirrali yondashuv zarur. Bu yondashuv huquqiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy omillarni hisobga olishi kerak. Bundan tashqari, gender tengligiga erishish uchun turli sohalarida faoliyat yuritayotgan olimlar, siyosatchilar, aktivistlar va jamoatchilik vakillarining hamkorligi zarur.

Natijalar. Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, gender tengligi masalasini o'rganishda turli xil nazariy va metodologik yondashuvlar mavjud. Har bir yondashuv gender tengligining turli jihatlarini yoritadi va uni tushunish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Masalan, Nussbaumning qobiliyatlar yondashuvi gender tengligini insonning asosiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan bog'liq holda ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Butlarning gender konstruktivizmi gender stereotiplariga qarshi kurashish uchun muhim nazariy asos yaratadi. Senning iqtisodiy erkinlik konsepsiyasi ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash orqali gender tengsizligini kamaytirish mumkinligini ko'rsatadi. Hooksning interseksional yondashuvi gender tengsizligini irq, sinf va boshqa ijtimoiy omillar bilan bog'liq holda tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi. Mohantining postkolonial feministik nuqtai nazar G'arb feministik nazariyalarining universal emasligini ko'rsatib, global Janubdagi ayollarning o'ziga xos tajribalarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Ushbu olimlarning tadqiqotlari gender tengsizligining sabablari va oqibatlarini aniqlashga va gender tengligiga erishish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Masalan, Nussbaumning tadqiqotlari gender tengsizligining ta'lim, sog'liqni saqlash va iqtisodiy imkoniyatlar bilan bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Butlarning tadqiqotlari gender stereotiplari va

diskriminatsiyaga qarshi kurashish uchun muhim nazariy asos yaratadi. Senning tadqiqotlari ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash orqali gender tengsizligini kamaytirish mumkinligini ko'rsatadi. Hooksning tadqiqotlari gender tengsizligini irq, sinf va boshqa ijtimoiy omillar bilan bog'liq holda tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi. Mohantining tadqiqotlari G'arb feministik nazariyalarining universal emasligini ko'rsatib, global Janubdagi ayollarning o'ziga xos tajribalarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sen, A. (1995). Gender Inequality and Theories of Justice. The Tanner Lectures on Human Values, 16, 259-324.
2. Nussbaum, M. (1999). Sex and Social Justice. Oxford University Press.
3. Butler, J. Gender stereotiplarini buzish va gender identifikatsiyasining chegaralarini kengaytirish zaruriyatini ilgari surdi (manba ko'rsatilmagan).
4. Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.
5. Hooks, B. (2000). Feminist Theory: From Margin to Center. Pluto Press.
6. Mohanty, C. T. (2003). Feminism Without Borders. Duke University Press.
7. Moghadam, V. M. (2005). Globalizing women: Transnational feminist networks. Johns Hopkins University Press.
8. Kandiyoti, D. (1991). Women, Islam and the state. Temple University Press.
9. United Nations Population Fund (UNFPA). (2020). State of world population 2020: Against my will.
10. Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press.
11. UN Women. (2023). Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2023. United Nations.
12. World Economic Forum. (2023). Global Gender Gap Report 2023.
13. Mohanty, C. T. (1984). Under Western Eyes: Feminist scholarship and colonial discourses. Boundary 2, 12(3), 333-358.